

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

De maatschappelijke onderneming [2]

Van grote waarde

door *Raymond Gradus*

Directeur van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA.

Het is goed dat Theeuwes het wetsvoorstel maatschappelijke onderneming aan een kritische reflectie onderwerpt, en op sommige punten legt hij de vinger op een zere plek. Jammer is dat zijn commentaar doorspekt is van het klassieke markt-staatdenken en dat hij daarmee de enorme kracht van maatschappelijke ondernemingen miskent. Eerst wil ik op de context ingaan. Vervolgens sta ik stil bij zijn twee specifieke punten: de belanghebbendenvertegenwoordiging en de kapitaaluitkering.

* * *

In mijn visie zijn maatschappelijke ondernemingen van grote waarde. In verpleeghuizen worden kwetsbare ouderen verzorgd en in scholen worden jongeren gevormd tot weerbare burgers. De relatie die mensen daar aangaan is meer dan een marktrelatie, omdat men bezig is met zichzelf overstijgende belangen. Volgens sommige economen kan in semipublieke sectoren worden volstaan met private, zuiver winstgerichte ondernemingen en zo vrij mogelijke markten. De uitkomst zou in deze redenering een efficiënte allocatie zijn.

Ook Theeuwes lijkt op die lijn te zitten met zijn pleidooi voor privatisering van het onderwijs, de gezondheidszorg en de woningmarkt. Hij miskent daarmee de grote

omvang van de Nederlandse non-profitsector, ook in internationaal perspectief. Ruim 840.000 mensen werken in een niet op winst gerichte private organisatie. Daarnaast weet dit soort organisaties heel veel vrijwilligers aan zich te binden: in de genoemde sector zijn 2,8 miljoen mensen gemiddeld 5,6 uur actief. De non-profitondernemingen komen voort uit particulier initiatief en ook vandaag de dag zijn we nog heel actief met bijvoorbeeld het oprichten van een vereniging voor palliatieve zorg en nieuwe schoolvormen. Dit tekent ook de diversiteit van onze samenleving.

De gebruikelijke structuur voor deze organisaties is een vereniging of stichting, maar in deze moderne tijd en mede als gevolg van door de overheid afgedwongen schaalvergroting blijkt deze vorm minder adequaat te zijn. Moeten we dan privatiseren, zoals Theeuwes bepleit? Privatiseren zou een enorme verschraling betekenen en leidt er bovendien toe dat de intrinsieke motivatie van werknemers en vrijwilligers wordt uitgehold.

Overigens zien we de laatste jaren dat de overheid haar grip op het maatschappelijk middenveld aan het verstevigen is. Als gevolg van incidenten met zorginstellingen, woningbouwcorporaties en onderwijsinstellingen worden de duimschroeven aangedraaid met verantwoordingseisen, nieuwe protocollen en stapeling van toezicht. Echter, zoals Van Doorn dat treffend in zijn postuum verschenen *Nederlandse*

democratie verwoordde, zal de overheid deze hooggespannen verwachtingen niet waarmaken en is de geschiedenis dan ook geplaveid met teleurstellingen. Als we recente crises zoals de boekhoudfraude bij Ahold of de vuurwerkcramp in Enschede de revue laten passeren, dan heeft dit geleid tot regels of een uitdijende bureaucratie, maar niet tot een oplossing van de problemen – om de simpele reden dat men voorbijgaat aan de wortel ervan, namelijk het falend gedrag van individuen. Mijn analyse is dat een overaccentuering van zowel de staat als de markt tot ongelukken leidt. Een goede samenwerking tussen beide, ingebed in het morele kader van de *civil society* is de enig werkbare uitweg. En juist die inbedding is gebaat bij het wetsvoorstel maatschappelijke onderneming. Dit wetsvoorstel zou overigens aan kracht winnen als de overheid op terreinen zoals de zorg, het onderwijs en woningbouwcorporaties, waar nu veel sectorspecifieke regels zijn, overgaat tot het schrappen of het stroomlijnen van regels.

* * *

Voor de maatschappelijke onderneming is het essentieel dat zij is ingebed in de gemeenschap van betrokkenen. Theeuwes stelt dat in het nieuwe wetsvoorstel ‘van het bestuur, naast besturen, ook verwacht wordt dat het de verschillende belangen “verzoent”’. Mijn stelling is dat de belangrijkste taak van een maatschappelijke onderneming juist het expliciteren van haar missie en dus de relatie met betrokkenen is. Dan wordt helder waartoe deze maatschappelijke onderneming op aarde is en kan zij de kracht uit de samenleving mobiliseren. Een goed bestuur zal daarom proberen de belangen zo veel mogelijk op één noemer te brengen. Beter is dan ook om van betrokkenenvertegenwoordiging uit te gaan, omdat er meer is dan het eigen

belang. Theeuwes is bevreesd dat belanghebbenden die niet vertegenwoordigd zijn via de rechter hun gelijk halen. In beginsel is het aan de organisatie om groepen van belanghebbenden aan te wijzen. De toetsing door de rechter dient marginaal te zijn. Het zou goed zijn als dit helder uit de wet blijkt. Men moet uitgaan van het vertrouwen in organisaties; de rechter is er alleen als *last resort*.

* * *

Theeuwes heeft gelijk als hij zegt dat de kapitaalverschaffers in het wetsvoorstel een minder centrale rol hebben dan de belanghebbendenvertegenwoordiging. Het wetsvoorstel gaat uit van de premisse dat het maatschappelijk belang vooropstaat en dat dit ook bij kapitaalverschaffers meespeelt. Dit betekent inderdaad dat zij niet, zoals bij een zuiver op winst georiënteerde onderneming, streven naar maximale winst. Uiteraard mogen zij wel een fatsoenlijk rendement krijgen, maar dat moet niet ten koste gaan van de maatschappelijke taak: goede zorg, goed onderwijs en fatsoenlijke huren voor minder draagkrachtigen. Dit is immers de essentie van die ondernemingen. De veronderstelling dat financiële middelen ‘verspild’ worden in een maatschappelijke onderneming miskent het grote maatschappelijk rendement van dit soort organisaties. Een belang dat nog steeds van waarde is voor veel geldverschaffers.

* * *

Mijn conclusie is dat het wetsvoorstel niet overbodig is, gezien het fundamenteel andere karakter van de maatschappelijke onderneming. Bovendien kan het expliciteren van de bevoegdheden van actoren en de missie de organisatie nieuw elan geven. Wel is het zinvol om na te gaan welke sectorspecifieke regelgeving overbodig is, zodat het primaat echt terug kan naar de samenleving.